

Міністерство освіти і науки України

**Департамент освіти і науки
Дніпропетровської обласної державної адміністрації**

**Навчально-методичний центр професійної технічної освіти
у Дніпропетровській області**

**На допомогу молодому класному керівнику
та майстру виробничого навчання
(методичні рекомендації)**

Н.В.КИБА,
методист НМЦ ПТО
у Дніпропетровській області

**м . Дніпропетровськ
2013**

В методичному посібнику розкриті найбільш характерні, типові питання навчально-виховної діяльності майстра і класного керівника, наводяться відповідні практичні приклади.

В посібнику надано рекомендації по формуванню колективу групи, забезпеченню єдності виробничого, трудового і професійного навчання учнів ПТНЗ, організація професійних змагань учнів, а також позакласна робота майстра і класного керівника.

З метою ознайомлення майстрів і класних керівників – початківців з окремими теоретичними основами процесу навчання і виховання учнів в методичний посібник включено розділи: «Педагогічна майстерність», «Як краще обрати доцільну форму організації виховної роботи з учнями » та інші.

ЗМІСТ

1	Виховання як педагогічна діяльність	4
2	Педагогічна майстерність	4
3	Як управляти учнівським колективом	6
4	Як краще обрати доцільну форму організації виховної роботи з учнями (методи, поради, прийоми)	7
5	Використання ІКТ у виховній роботі	7
	переваги ІКТ	7
	де використовуються ІКТ	8
6	Ефективні форми залучення батьків до діяльності закладу	8
7	Організації роботи учнівського самоврядування в групі	9
8	Виховання санітарно-гігієнічних навичок	10
9	Як сформувати в учнів навички культури спілкування	11
10	Розробка плану виховної роботи	12
11	Національне виховання	13
12	Морально-правове виховання	13
13	Формування навичок культурної поведінки	14
14	Громадянське виховання	16
15	Трудове та економічне виховання	17
16	Екологічне виховання	18
17	Організація природоохоронної діяльності учнів	19
18	Статеве виховання	20
19	Професійне виховання	20
20	Методика проведення виховних годин	21
21	Методика підготовки і проведення учнівських зборів	22
22	Організація і проведення КТС	23
23	Організація роботи гуртків і секцій	25
24	Створення умов навчання та проживання дітей пільгової категорії	28
25	Фізичне виховання (забезпечення повноцінного розвитку молоді)	29
26	Додаток 1. Класифікація форм виховної роботи	30
27	Додаток 2. Схема підготовки та проведення виховного заходу	31

ВИХОВАННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Виховання як педагогічна діяльність – це організація середовища та створення оптимальних умов для самовиховання учня.

Виховна робота – діяльність вчителів, класних керівників, батьків щодо формування певних рис особистості вихованців, з урахуванням конкретних умов її функціонування (вік учнів, регіон, тип і профіль закладу), вона характеризує безпосереднє планування, організацію і проведення тих чи інших виховних заходів у конкретному навчальному закладі, групі.

Виховна система - впорядкована сукупність виховних компонентів, спосіб/уклад життя учнівського колективу.

Виховну роботу в закладі здійснюють: директор, заступники, викладачі, психологи, соціальні педагоги, керівники гуртків, але у більшому ступені класний керівник і майстер виробничого навчання.

Класний керівник – це педагогічний працівник, який здійснює:

- педагогічну діяльність з колективом учнів навчальної групи професійно-технічного навчального закладу, окремими учнями, їх батьками;
- організацію і проведення позаурочної та культурно-масової роботи;
- сприяє взаємодії учасників навчально-виховного процесу в створенні належних умов для навчання і виховання, самореалізації та розвитку учнів, їх соціального захисту (Положення про класного керівника);
- забезпечення оптимального розвитку особистості учня;
- відбір форм и методів виховання учнів відповідно до поставлених завдань, і саме процес їх реалізації.

У виховній роботі виділяють **три групи функцій** :

Перша група пов'язана з безпосереднім впливом педагога на учня. Це вивчення індивідуальних особливостей його розвитку, його оточення та інтересів; програмування виховних впливів; реалізація методів і форм індивідуальної роботи з учнем; аналіз ефективності виховних впливів.

Друга група функцій пов'язана зі створенням виховного середовища: згуртування колективу; формування сприятливої емоційної атмосфери в групі; включення учнів у різні види діяльності; розвиток учнівського самоврядування.

Третя група функцій спрямована на корекцію соціальних відносин учня: соціальна допомога сім'ї, взаємодія з педагогічним колективом; нейтралізація негативних впливів соціуму.

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ

Важлива якість класного керівника, майстрів виробничого навчання, що визначає ефективність його діяльності. Головною ознакою педагогічної майстерності є вміння навчити учнів тому, що знає і вміє сам педагог. Педагогічна майстерність – не природний дар людини. Тут потрібні професійні знання і вміння, знання педагогіки, вікової та педагогічної психології,

особливостей виробничого навчання, широких відомостей про професію, за якою навчаються його учні.

Педагогічна майстерність виявляється в тому, що класний керівник (майстер) володіє ефективними засобами виховання і спілкування з учнями, вміє виховувати в них любов і повагу до своєї майбутньої професії, вміє вчити долати труднощі на шляху до мети, несе відповідальність за результати своєї праці.

Успіх роботи класного керівника (майстра) – початківця в навчанні і вихованні майбутніх кваліфікованих робітників в значній мірі залежить від старту, початку його педагогічної діяльності.

Тож, перш за все молодий класний керівник (майстер) повинен:

- ознайомитися з навчальним закладом, його профілізацією, історією, досягненнями, ветеранами праці, кращими випускниками;
- ознайомитися з історією професії, за якою навчаються його учні, мати цікаві факти з історії виникнення, розвитку професії, знати кращих вітчизняних і зарубіжних професіоналів (окремих) тощо;
- ознайомитися з традиціями навчального закладу, правилами трудового розпорядку.

Наступним кроком є попереднє ознайомлення з учнями групи:

- знайомство з характеристиками учнів;
- заповнення соціального паспорту групи.

Очне знайомство повинно бути як колективним, груповим, так і індивідуальним. Через таке спілкування з'ясовуються питання:

- чому обрано цю професію;
- хто з друзів (знайомих) навчається в даному закладі;
- що відомо про професію, навчальний заклад;
- як уявляє собі навчання і себе в майбутній професії;
- які сімейні (домашні) обставини, житлові умови оточують учня;
- улюблені заняття, захоплення, що вже є і про які мріє учень;
- як проводить вільний час.

В ході таких бесід не слід акцентувати увагу на недоліках учнів, не слід також говорити про шкільні характеристики, особливо якщо в них міститься негатив.

Метою подібних бесід повинно стати налаштування учнів на позитив, на відкрите спілкування, що обов'язково позначиться в майбутньому.

Важливою складовою успіху класного керівника (майстра) є ретельна підготовка першого уроку і уроку виробничого навчання. Це уроки, які вводять учнів до життя навчального закладу і до майбутньої професії. Зміст уроку повинен бути цікавим, навіть захоплюючим, зрозумілим, ілюстративним.

Важливе значення має екскурсія на виробництво. Від її якості залежить перший фундаментальний інтерес учнів до майбутньої професії.

Кожен класний керівник повинен пам'ятати, що процес виховання завжди складніший ніж процес навчання, результати його більш віддалені.

Виховну силу будь якого заходу характеризують його результативність, професійність та емоційність самого педагога, його вміння переконувати, впливати на учнів власним прикладом.

Вникніть в інтереси Ваших учнів, їх здібності і нахили, і ви знайдете багато шляхів для успішного вирішення навчальних і виховних завдань.

Намагайтеся в самому слабкому, «важкому» учневі знайти будь-які позитивні якості. Звертайтеся до таких учнів так, щоб вони зрозуміли, що знаєте і бачите в них ці якості і високо їх ціните.

Складний підліток може стати для Вас дуже цікавим, а Ви для нього поважною людиною.

Якщо в групі є лідери мікрогруп і Ви це помітили – намагайтеся зробити їх своїми помічниками.

Педагогічна майстерність – це перш за все мудра профілактика, а не виправлення помилок, які вже сталися.

ЯК УПРАВЛЯТИ УЧНІВСЬКИМ КОЛЕКТИВОМ

Управління групою людей вимагає авторитету.

Авторитет сили. Йому підкорюються зі страху покарання. Механізм силового управління порівняно простий, тому його часто використовують. Але й розплата за цю простоту велика.

Авторитет знання. Йому підкоряються добровільно. Ключове слово тут «повага». Але не всяке знання визначається групою як таке, що заслуговує на повагу.

Демонстрація професійного рівня. Професіоналізм поважають усі. Й учням потрібно переконатися в тому, що педагог досконало володіє інформацією. По-справжньому уважно слухають тільки тих, хто сам уміє робити те, чому навчає.

Вихід за межі підручника, предмета. Якщо педагог зможе гармонійно вплести в тканину уроку (виховного заходу) останні події, оточуючу дійсність, сюжет із популярного фільму, серіалу, захват і вдячність йому забезпечені.

Компетентність в інших сферах знань. Цитуйте вірші та влучні вислови на уроках математики, продемонструйте знання математики, фізики, хімії на уроках літератури й мови, на позакласних заходах, просто під час спілкування.

Демонстрація знань молодіжної субкультури. Для цього варто витратити час на читання хоча б одного молодіжного журналу.

Зрівнювання позицій. Поставте себе у позицію оцінюваного. Викладач завжди «дивиться зверху». Йому добре. Спробував би сам відповідати під пильним поглядом. Учні відчувають внутрішню несправедливість ситуації. Для початку протягом деякого часу самі давайте оцінку своєму уроку (заходу).

Пошук поради в учнів. Щодо усіляких складних питань або проблем радьтеся з учнями. Переконайте учнів у тому, що їхня думка має для вас значення.

Міркування з учнями разом над важким питанням. Обговоріть різні варіанти рішень. Але відразу попереджуйте: останнє слово все-таки залишається за вами. І не забудьте подякувати учням за участь в обговоренні.

**ЯК КРАЩЕ ОБРАТИ ДОЦІЛЬНУ ФОРМУ
ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ
(МЕТОДИ, ПОРАДИ, ПРИЙОМИ)**

...«...для молоді «посидіти компанією» - жагуча потреба, один з факультетів життєвої школи, одна з форм самоствердження!.. Спілкування в молодіжному колі - це форма дозвілля, яку молода людина потребує органічно».

И.В. Бестужев

Соціальне самопочуття молодої людини залежать від його вміння спрямовувати свою діяльність в години дозвілля. Тут важливо навчити наближати цінне, улюблене та відокремлювати пусте і непотрібне. Саме на цьому етапі людського життя формується індивідуальний стиль дозвілля та відпочинку, накопичується перший досвід організації вільного часу, виникає прихильність до тих чи інших занять.

Опір на творчі види дозвіллевих занять, на забезпечення прямої участі в них кожного учня – головна вимога змістовного і активного дозвілля. Друга вимога – різноманітність, цікавість, розважальний та ненав'язливий характер. Зацікавленість учнів можлива при умові надання можливості кожному учню активно проявити себе, свою ініціативу в різних видах відпочинку та розваг. Найбільш зручні форми - об'єднання та клуби за інтересами.

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ У ВИХОВНІЙ РОБОТІ

Використання комп'ютерних технологій у виховній роботі – це не данина моді, а необхідність, що диктується сучасним рівнем розвитку освіти, це невід'ємна частина цілісного освітнього процесу і в цілому життя сучасної молоді. Вони ефективно вирішують питання оновлення форм і методів виховної роботи (проектор, цифрові фотоапарати, відеокамери тощо):

- засіб для друку всіх матеріалів;
- забезпечення наочності (презентації, відеоролики, відеофільми та інші демонстраційні форми);
- пошук інформації (текстової, відео, аудіо, ілюстративна);
- засіб обробки інформації (фото і відео зображення, текстова, статистична інформація для портфоліо, обробка анкет, побудова діаграм, графіків тощо);

- збереження інформації (база даних, методичні розробки і колекції, фото та відео архіви, електронні збереження);
- як засіб комунікацій (сайт, електронна пошта, форуми, чати тощо).

ПЕРЕВАГИ ІКТ

1. Виховний процес різноманітний, сучасний, насичений.
2. Значно розширює можливості надання виховної інформації. Комплексно діють на різні канали сприйняття, на різні види пам'яті, забезпечують оперування великою кількістю інформації.
3. Забезпечують наочність, красу, естетику оформлення виховних заходів.
4. Сприяють більшій привабливості процесу виховання, для учнів, підвищують інтерес до заходів.
5. Сприяють адаптації молоді в сучасному інформаційному просторі і формуванню інформаційної культури.
6. Використовуються в різних формах виховних заходів і поєднуються з різними інформаційними джерелами та педагогічними технологіями.
7. Якісно здійснюють систему діагностики та моніторингу виховного процесу.
8. Підвищують якість педагогічної праці.
9. Сприяють ефективності виховних заходів. Грамотне системне використання інформаційно-комунікаційних та комунікативних технологій можуть і повинні стати потужним сучасним засобом підвищення ефективності виховного процесу.

ДЕ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ІКТ

1. Позакласна робота з учнями (мультимедіатехнології)
2. Учень – партнер в підготовці заходів.
3. Метод проектів.
4. Тематичні презентації:
 - корпоративні (*якими ми були? Наша група! Наші випускники. Наші ветерани. Наші трудові династії*)
 - професійні (*історія професії, її розвиток, її особливості в різних країнах світу, продукція і її види, майстри професії в усьому світі, професія в мистецтві тощо*)
 - духовно-моральної тематики (*Мої ровесники, Мама, матусенька, ненька... Добро.. Рідний дім.. Щаслива родина.. Цінності життя ...*)
 - інформаційно-розважальні (*Цікаві товариства*)
5. Випуск інформаційних буклетів, листівок, газет тощо.
6. Музичний супровід.
7. Фонограми для виконавців.
8. Фотоальбоми, відео збірки.
9. Систематизація всіх матеріалів в електронних папках.

ЕФЕКТИВНІ ФОРМИ ЗАЛУЧЕННЯ БАТЬКІВ ДО ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ

В роботі ПТНЗ актуальною проблемою є взаємодія педагогів з батьками, яка передбачає обмін думками, почуттями, ідеями, переживаннями; вона також спрямована на підвищення педагогічної культури батьків.

Форми роботи з батьками:

- «День відкритих дверей». В цей день батьки мають можливість відвідувати заняття та інші заходи за участю їх дітей, заповнюють анкети за результатами відвідування.

Можливість побачити дитину в умовах, відмінних від домашніх, має позитивний вплив.

- «Майстер класи для батьків». Батьки разом з дітьми можуть поринути в світ майбутньої професії дитини.

- «Презентації для батьків». Проводяться за певний проміжок часу. Важливою складовою є те, що в презентації беруть участь абсолютно всі діти. Кожен батько (мати) повинен отримати позитивне враження про досягнення дитини.

- «Круглий стіл» на тему «Цінності моєї родини». Батьки і діти із задоволенням готуються до подібних заходів. Беруть участь в подібних заходах усі бажаючі. Не може бути певних вимог чи критеріїв (повна сім'я, рідні батьки тощо). Учасники розповідають про цінності власної родини і її виховний вплив на покоління рідних. Подібні заходи, їх окремі учасники вражають сімейними традиціями, їх простотою та святістю для кожного члена родини і, як наслідок, результатами виховання.

- Диспут «Батьки та діти, чи друзі?». Тема важлива, актуальна. Для успішного проведення диспуту слід добре підготуватися ведучому (класному керівникові чи майстру в/н). Ведучий повинен знати принципові позиції основних учасників, щоб в потрібний момент переключати увагу, спрямовувати дискусію в руслі теми заходу.

- «Виставки спільної творчості батьків та дітей». Батьки із задоволенням беруть участь у таких виставках. В окремих училищах мали місце навіть персональні сімейні виставки.

- «Тато, мама і я – спортивна сім'я», «Тато (мама) і я – спортивна сім'я». Дружні зустрічі між батьками, учнями, педагогами.

- Випуск «Сімейних газет». Кращий досвід сімейного виховання представлено у вигляді фотогазет, колективних робіт, фотомонтажів.

- Випуски групових та училищних газет. В газеті публікуються матеріали по найбільш актуальним проблемам, запитам батьків та дітей.

- Клуби «Щасливі батьки», «Назустріч один одному» тощо.

- Вітальні листівки до свят, подяки батькам за окремі досягнення дітей.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ГРУПІ

Ідеальною моделлю закладу з налагодженим учнівським самоврядуванням є досвід Павлиської середньої школи на Кіровоградщині, директором якої багато років був відомий вчений, педагог В.О. Сухомлинський. В основі самодіяльності, самоврядування учнів він бачив у першу чергу виховання внутрішньої потреби до активної суспільної роботи. Він писав: «Не багатство духовного життя залежить від самодіяльності, а навпаки, самодіяльність колективу є результатом повнокровного, багатого духовного життя» .

За зразком Павлиської школи в самоврядуванні ПТНЗ можна застосувати:

- Керівництво (співкерівництво з педагогом) роботою предметних гуртків, гуртків технічної творчості, самодіяльно-творчими та ігровими об'єднаннями учнів.
- Робота групи консультантів за окремими предметами (кандидатури пропонує і узгоджує з учнями кожен предметник).
- Чергові групи організують контроль над усіма видами діяльності ПТНЗ (санітарний стан, інформаційні бюлетні, відвідування, дисципліна, громадська діяльність).
- Організація громадсько-корисної праці з подальшим розподілом зароблених коштів тощо.

РОЗРОБКА ПЛАНУ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

План виховної роботи – це документ, що вказує змістові орієнтири діяльності, визначає її порядок, обсяг, тимчасові рамки.

Дієвий та результативний план виховної роботи повинен:

- Забезпечувати єдність та творчу реалізацію інструктивно-методичних настанов державних органів, потреб регіону, колективу ПТНЗ (ювілейні дати, свята народного календаря тощо), спиратися на досягнення сучасної педагогічної науки, враховувати профільність навчального закладу;
- Бути цілеспрямованим, конкретним, розумно насиченим, послідовним, систематичним, гнучким;
- Спіратися на інтереси учнів;
- Бути коротким та компактним;
- Системним та комплексним – реалізовувати різноманітні напрямки виховання у конкретних виховних заходах за єдиною системою роботи;
- Поєднувати словесні, наочні і практичні форми і методи виховання, які мають відповідати віковим особливостям учнів;
- Забезпечувати спадкоємність змісту й форм діяльності: виключити неоправдане дублювання, враховувати попередній досвід, відобразити перспективи в роботі;
- Передбачати єдність педагогічного керівництва (майстер в/н і класний керівник) та активність вихованців.

Сьогодні існує розмаїття структур планів виховної роботи, однак всі вони обов'язково містять **такі блоки**:

I. Короткий аналіз виховної роботи за минулий рік.

II. Мета та завдання на новий навчальний рік.

III. Характеристика групи (з урахуванням даних про рівень вихованості учнів).

IV. Основні виховні справи з організації та розвитку учнівського колективу.

V. Індивідуальна робота з учнями та активом групи (в розділі передбачаються методи та прийоми залучення конкретних учнів до підготовки й проведення важливих справ).

VI. Робота з батьками (в розділі передбачається участь батьків у конкретних справах і допомога, яку вони надають).

Класний керівник, крім плану виховної роботи, має зошит (щоденник) роботи класного керівника та карту індивідуального розвитку учня.

У зошит роботи класного керівника записуються всі дані про учнів, заняття в позаурочний час, дані про здоров'я й харчування, про чергування, про роботу з батьками (збори, лекторії, індивідуальна допомога тощо), про роботу з учителями, що працюють в групі, виробниче навчання і практику.

Основні етапи планування виховної роботи в групі:

1. **Аналітична діяльність**: аналіз виховної роботи за попередній термін, аналіз стану розвитку учнів та учнівського колективу.

2. **Цілевизначення** – процес постановки перспективних завдань життєвих і суто професійних, їх виконання. Формулюючи завдання виховної роботи, класні керівники спираються на «Орієнтовний зміст виховання в національній школі», яким визначено загальні завдання з кожного напрямку виховання відповідно до вікових особливостей учнів. Ці завдання мають також ураховувати конкретні умови виховання (вік, вихованість, соціальне оточення, профіль професійного навчання).

3. Моделювання класним керівником образу групи та процесу виховання у ній.

4. Колективне планування (найскладніший етап).

5. Уточнення, корегування педагогічного задуму та оформлення плану виховної роботи.

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

Національне виховання – це виховання дітей на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиціях, звичках і обрядах, багатівікових виховних традиціях, духовності.

Формування національної самосвідомості передбачає освоєння молоддю своєї етичної спільноти, національних цінностей (мови, території, культури), відчуття своєї причетності до розбудови національної державності, патріотизм, що сприяє утвердженню власної національної гідності, внутрішньої свободи, гордості за свою землю.

При відборі форм та методів організації національного виховання, формування національної свідомості варто виходити зі змісту Концепції

національного виховання, Національної програми виховання учнів та учнівської молоді в Україні.

Доцільними й корисними є: етичні бесіди щодо своєрідності й національної ментальності «Ой не риж косу», «Легенди нашого лісу», усні журнали «Світ національних традицій», «Свята мого народу», «Як на Івана, як на Купала», літературні вітальні, українські вечорниці, вечори фольклору, ігрові програми «Козацькі розваги», вечори-зустрічі тощо. Учням можна запропонувати усні журнали («Чарівний світ народних традицій», «Народні прикмети»), «кругли столи», інформаційні повідомлення (прес-дайджести) (звідки пішло..., а що наші предки робили коли...).

Матеріалом слугують різноманітні легенди, казки, звичаї, обряди, що підбираються з урахуванням теми та мети. Специфічними формами виховної роботи з використанням національних традицій виступають вечори українського фольклору «Радуйся земле від віку до віку», «Ой у лузі калина», літературні вітальні «Народ скаже, як зав'яже», «Великий Кобзар», «ІІ вірші – то мова солов'їна», конкурси козаків «Козацькому роду нема переводу», вечорниці, свята («Різдво», «Святий Миколай», «День Землі») тощо.

Окрім відповідного змісту заходу слід звертати увагу на його оформлення: використання національної символіки, костюмів, введення обрядових дій, виставок народної творчості тощо.

МОРАЛЬНО-ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ (ПІДГОТОВКА УЧНІВ ДО ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ В ПРАВОВІЙ ДЕРЖАВІ)

Моральне виховання – це цілеспрямований і організований процес формування моральних якостей особистості, рис характеру, навичок і звичок моральної поведінки, на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участі у практичній діяльності.

Моральну структуру особистості розглядають як сукупність:

- . моральної свідомості (*знання, погляди, переконання, судження, оцінки, ідеали*);
- . морально-вольових рис характеру (*наміри, установки, мотиви*);
- . умінь орієнтувати поведінку (*дії, вчинки, навички та звички*).

Моральне виховання тісно пов'язане з іншими складовими системами виховання. Його результативність неможлива повною мірою без реалізації фізичного, розумового, естетичного, трудового компонентів виховного процесу.

Основи морального виховання становить етика. Етика (від греч. *ethika* – звичка, норів звичай) – філософська наука про мораль, її природу, структуру та особливості її походження у конкретному суспільстві, про розвиток моральних норм і взаємовідносини між людьми.

Кінцева і головна мета моральних виховних справ є формування моральної поведінки. Тому, необхідно враховувати наступне:

1. Не можна допускати, щоб процес морального виховання перетворювався на «кампанію з боротьби». Виховання, як правило, це клопітка, непомітна, під час для вихованців, робота, що складається з повсякденних буденних справ, різноманітних методів.
2. Моральні якості особи не формуються без нагальної життєвої потреби. Стародавня істина: «чини по відношенню до інших так, як ти хочеш, щоб вони чинили із тобою» може стати орієнтиром у виборі напрямків виховання моральної культури учня.
3. Слід намагатися, щоб якомога більше вчинків вихованців спонукалися благородними бажаннями, прагненнями особи до морального ідеалу.
4. Високі моральні якості ґрунтуються на елементарних. Гуманізм, пошана до людей, милосердя не можна виховати, не виробляючи навичок культурної поведінки: ввічливості, запобігливості, делікатності в словах, уміння спілкуватися.
5. Для виховання колективізму, громадянськості, свідомої дисципліни і багатьох інших моральних якостей повинні бути засвоєні конкретні звички: піклуватися про інших, співчувати людям, вміння гальмувати свої егоїстичні пориви, виконувати вимоги колективу, зобов'язання перед людьми, відповідальність за свої слова і дії тощо.
6. Через призму моральних якостей розглядаються і негативні звички: дуже голосно говорити, не слухати або переривати інших.

Найбільш ефективними є інформ-дайджести, «усні журнали», «круглі столи», читацькі конференції, звичайно й бесіди, тематика яких може бути «Про культурні звички», «Поговоримо про етикет», «Ввічливість на кожен день», «Завтрашній характер у сьогоднішньому вчинку» тощо. Однак, найбільш доцільними є так звані активні методи морального виховання. Це, переш за все: диспут, дискусія, етична бесіда. Їх тематика, звісно, залежить від віку учнів. Орієнтовно вона може бути такою: «Без добрих справ немає доброго імені», «Чи кожна людина може бути щасливою?», «Умій бути вдячним», «Що таке людська душа?» тощо. Цікавими та сучасними виявляються семінари-практикуми «Практикум спілкування», «Хочу-можу-треба», «Привіт, я конфлікт!», клуби та факультативи «Ми живемо серед людей», «Співпрацюємо у команді», «Школа молодій людини» і ін.

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ

Громадянське виховання – це спеціальна робота щодо формування громадянськості, яка дає можливість людині відчувати себе морально, соціально, політично дієздатною та захищеною.

Виховання громадянина має бути спрямоване передусім на розвиток патріотизму. Патріотизм є проявом особистістю любові до свого народу, поваги до національних традицій, відчуття своєї належності до України, усвідомлення власної долі з долею Батьківщини, досконале володіння українською мовою.

Велике значення у вирішенні поставлених завдань має виховання поваги до батьків, свого роду, до традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї належності до нього, як представника, спадкоємця і наступника.

У громадянському вихованні пріоритетна роль належить активним методам, що базуються на демократичному стилі взаємодії й спрямовані на самостійний пошук істини, сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості вихованців: ситуаційно-рольові ігри, соціодрама, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, «мозкові атаки», метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним характером, ігри-драматизації тощо . До них доцільно долучати також бесіди, диспути, лекції, семінари, різні форми роботи з книгою, з періодичною пресою, самостійне рецензування, суспільне доручення, самоуправління, приклад.

Серед технологій громадянського виховання учнів значне місце займають технології учнівського самоврядування.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ

Щоб виховання культури поведінки здійснювалось успішно, потрібно збудити в учнів прагнення до виконання норм і правил етикету, до постійного їх додержання у повсякденному житті.

Культура поведінки – це ціла низка моральних умінь і навичок. Навичка як автоматизована дія перетворюється в звичку. Чим частіше вихованець застосовує на практиці те чи інше правило, тим міцніша звичка, а отже, і природніша, красивіша поведінка.

Формування культурних звичок починається з вправлення у виконанні правил ввічливості за такою схемою: демонстрування зразка, відтворення його учнями, тренування.

Процес тренування у правильній поведінці не повинен перетворюватися для учнів у муштрування. Щоб поквалити цю роботу, зробити її цікавою, доцільно практикувати конкурси: проводити в рамках виховної години змагання учнів на кращі закріплення навички, залучати їх до суддівства, визначення переможців. Така організація вправлення – важливий прийом контролю і самоконтролю закріплення корисної дії, перевірки правильності виробленої звички. При цьому гумор, жарт допоможуть педагогові створити невимушену, доброзичливу сферу спілкування. Корисні практичні покази – протиставлення «як треба» і «як не треба» поводитися, що не тільки унаочнюють виявлення етикетної норми дії, а й є сприятливим емоційним підґрунтям для засвоєння правил. Тільки систематичне підкріплення, періодичне нагадування способів позитивної дії в ПТНЗ і за його межами, сприяє закріпленню набутих навичок. Так, наочніше і дохідливіше показати зразки позитивних або негативних дій можна за допомогою інсценівок, оповідань, віршів і казок. Цікава для учнів робота – самостійне складання сюжетів на задані теми, програвання їх і підготовка відповідного коментарю. Ефективним методом закріплення етичних умінь і навичок є сюжетно-рольова гра.

Важливий засіб виховання культурних звичок учнів у процесі суспільно корисної роботи – доручення. Воно конкретизує обов'язки перед колективом, збагачує індивідуальний моральний досвід, спонукає вихованців до прояву кращих моральних якостей – відповідальності, колективізму, взаємодопомоги, чуйності.

Важливий метод вироблення стійкої культури поведінки – змагання.

ЯК СФОРМУВАТИ В УЧНІВ НАВИЧКИ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ

Як можна розвивати емоційний інтелект у молоді?

Життєво важливі навички - комплекс поведінкових навичок, що дозволяє людині продуктивно взаємодіяти з оточуючими. Ці навички є універсальними незалежно від специфіки конкретної культури. Для їх формування слід використовувати діалогові форми виховних заходів (бесіди, диспути, обговорення), де учні обговорюють конкретні ситуації (з матеріалів Інтернет, кінофрагментів, інших сюжетів тощо). Під час таких заходів кожен учень має можливість побачити себе осторонь, почути оцінку таким вчинкам і, можливо, змінити власне ставлення до дійсності в подібних ситуаціях.

Базою для формування почуття власної гідності є **здатність пізнавати свій характер**, свої переваги, недоліки, бажання. Найефективнішими за даним напрямом є психологічні тести, тренінги, малюнок і казкова терапія.

Навички позитивного спілкування - здатність взаємодіяти з оточуючими. Дієвими заходами за цим напрямом виховної роботи є ділові тематичні та ситуативні ігри, твори-есе, малюнки з уяви та роздумів, самостійний підбір інформації за даної тематики, тренінгові заняття, тощо.

Навички самооцінки та розуміння інших - здатність адекватно оцінювати себе і сприймати інших, усвідомлена можливість прийняти людей такими, якими вони є. Психологічні тренінги з енергетики позитивного мислення, ситуативні ігри, розбір та моделювання життєвих ситуацій.

Навички управління власними емоціями і емоційними станами - здатність адекватно реагувати на власні емоції й емоції інших людей. Моделювання та вирішення життєвих ситуацій, описи, твори, малюнки, фотографії за цією тематикою підбирають учні, вони ж формують власні презентації, вони ж є лідерами в обговоренні власної ситуації.

Навички адекватної поведінки в стресових ситуаціях - здатність адекватно вести себе в стресових ситуаціях, знання про джерела стресу в нашому житті, про його вплив на нас. Навчаючі лекції, дієві тренінги. Обговорення ситуацій, що учні підготували заздалегідь.

Навички продуктивної взаємодії - здатність конструктивно і «цивілізовано» вибудовувати відносини з іншими людьми. Учнівські проекти за заданою тематикою із залученням психолога, матеріалів Інтернету, сайтів соціологічних служб тощо. Спроба учнів «моделювати» шляхи вирішення «невирішених питань» людських взаємовідносин та стосунків в соціумі.

Навичка самостійного прийняття рішень - здатність приймати

конструктивні, виважені рішення. Алгоритм дій для прийняття рішень в конкретних ситуаціях: що, чому, як, навіщо, за допомогою чого (кого), з ким.

Навичка вирішення проблемних ситуацій - допомагає впоратися з проблемами. (Див. рекомендації попереднього питання).

Уміння працювати з інформацією - дозволяє людині швидко і вільно орієнтуватися в постійно мінливій життєвій ситуації. До кожного найменшого заходу слід готуватися як педагогу так і учням. Вагомим внеском до підготовки будь-якого заходу є підбір інформації. Це питання слід доручати учням, розбивши їх на групи. Таким чином, кожен учень є шукачем певної інформації, а отже, її носієм і безпосереднім учасником заходу. Це підвищує інтерес учнів до заходу і обмежує пасивність учнів.

Навички творчості - здатність нестандартно, творчо вирішувати різні завдання в будь-якому виді діяльності. Кожна справа в групі повинна вирішуватися за безпосередньої участі учнів. Для вирішення чи підготовки рішення корисно ділити групу на окремі підгрупи, що отримують різні або однакові завдання і розробляють шляхи їх вирішення. Результати кожної групи обговорюються, при можливості визначаються кращі рішення. Педагогам слід міняти склад учнівських груп за кожним заходом. Таким чином кожен учень набуває більшого досвіду у спілкуванні з різними людьми, в різних групах.

Формування культури конструктивної поведінки в конфлікті, необхідність привчання дітей і підлітків до розуміння ролі права і правових знань в житті людини. Прийняття відповідного рішення на умовах поваги, розуміння, турботи та відповідальності.

Компетентнісний підхід до формування випускника ПТНЗ. Формувати уміння домовитись і дипломатично вирішити будь-яку проблемну ситуацію, будувати успішні стосунки. Це дасть можливість здійснювати профілактику правопорушень серед підлітків, сприятиме покращенню мікроклімату в молодіжному середовищі, попередженню конфліктів тощо.

Існує необхідність вчити молодь **толерантному відношенню** один до одного, проводити заняття по розвитку комунікативних навичок спілкування. І робити це необхідно як на уроках, так і в позаурочний час.

Закласти **основи культури спілкування** в нашому суспільстві відповідно до часу, в якому живемо, до нашої історії, до духовно-творчого потенціалу українського народу.

Процес пристосування до оточення, в якому доведеться працювати (від адаптації нової людини в колективі залежить продуктивність її праці). На заході в компаніях, яких хвилює процес швидшого пристосування людини до нового колективу, створено спеціальну службу людських стосунків та спеціальні програми профорієнтації та інформації, де йдеться про те, як службовці мають спілкуватися між собою та з клієнтами, щоб підтримувати високий імідж корпорації.

ТРУДОВЕ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ВИХОВАННЯ

Трудове виховання – один з видів виховання, що націлений на осмислення учнями цінностей трудового життя, підготовку учнів до майбутньої професійної діяльності.

Для трудового виховання доцільними є трудові десанти, робота із самообслуговування (чергування, прибирання, ремонтування, догляд тощо), причому як індивідуально, так і у команді (бригаді, групі, товаристві).

Ефективними методами визначені приклад, вправлення, які сприяють формуванню конкретних вмінь та навичок праці, а участь учнів у змаганні, в ході якого учні визначають найкращі результати трудової діяльності («Роби як я, роби краще за мене», «Найкрасивіший куточок нашого навчального закладу», «Найчистіша аудиторія», «Кращий черговий», «Магістр праці» і ін.) значно підвищують емоційний тонус виконання завдань, переводячи їх у соціально-важливі.

Особлива актуальність економічного виховання сьогодні визначається тим, що кожна людина стикається з проблемами економіки і в своїй професійній діяльності, і в особистому житті.

Економічна діяльність у сфері особистого життя передбачає: планування та організацію особистого бюджету, доходів і витрат сім'ї; економічно обгрунтовану оцінку товарів, які купують для особистого користування, їх раціональне використання; розумне ставлення до свого здоров'я, режиму і способу життя, використання вільного часу та ін.

Окрім того, кожен громадянин як морально вихована людина повинен: бережливо і по-господарському ставитися до природи, активно протидіяти негативним явищам у цій галузі діяльності людини; дбайливо ставитися до народного надбання; активно вивчати і осмислювати економічну політику нашої держави.

Класний керівник здійснює економічне виховання у такий спосіб: залучення учнів до праці із самообслуговування, ремонту обладнання і приміщень, розподілу учнівського бюджету; обговорення матеріалів з економічної тематики; організовує виробничі екскурсії, зустрічі з працівниками підприємств; залучає учнів до економічних відносин у школі та вдома.

Формами економічного виховання можуть бути: урок (виробничого навчання, економіки), спецкурс, лекція, бесіда, семінари, лабораторно-практичні заняття, виробничі екскурсії, індивідуально-творчі завдання.

А в позакласній роботі це: класні години, диспути, конференції, збори, економічні тижні, вечори запитань і відповідей, свято праці (професії), економічне навчання батьків, зустрічі з керівниками підприємств, господарств, бізнесменами, у тому числі – круглі столи, етичні бесіди («Потреби та багатство», «Як заробляються гроші»), ділові та рольові ігри («Товар-гроші-товар», «Учніське кафе», «Покупець-продавець», «Економісти за круглим столом», «Рекламна агенція»), проекти, ярмарки, акції («День підприємця», «Ярмарок», економічний марафон «Бережемо копійку» і ін.).

Змістом заходів має бути: широке ознайомлення учнів з конкретними проблемами економіки, обговорення газетних й журнальних статей, радіо- і телепередач, виявлення зв'язків між економічним становищем й екологічними, національними, політичними й етичними проблемами сім'ї, суспільства, конкретної людини.

ПРОФЕСІЙНЕ ВИХОВАННЯ

Пробудження інтересу до професії складають одну з найважливіших передумов професійного виховання учнів, їх професійної спрямованості. Співдружність викладача і майстра сприяє успіху у вирішенні виховних завдань. З цією метою на самому початку навчального року майстер може домовитися з викладачами спецдисциплін і суспільствознавства про спільну виховну роботу з учнями і у своїх планах навчально-виховної роботи, намітити спільні виховні заходи, точні графіки відвідування теоретичних занять майстром, конкретні обов'язки майстра у вирішенні тих чи інших питань, піднятих на теоретичних заняттях.

Майстер надає допомогу викладачам не тільки в зміцненні дисципліни і підвищенні успішності, але й у забезпеченні їх навчального процесу наочними посібниками. Під керівництвом майстра учні виготовляють наочні посібники з досліджуваних тем теоретичних дисциплін. Активне ставлення учнів до теоретичного навчання є важливою умовою не тільки набуття знань і розвитку професійних інтересів, а й виховання у них високих професійних і моральних якостей.

Деякі майстри починають свій робочий день з контролю відвідуваності учнів, зустрічають своїх вихованців до початку уроків по теорії, супроводжують групу в навчальний кабінет, до приходу викладачів з'ясовують причини запізнення на п'ятнадцяти хвилинку, нагадують, кому треба виправити оцінки.

Вибір професії молодою людиною належить до категорії так званих разових рішень, тому помилки, які роблять учні в професійному самовизначенні, дорого обходяться як суспільству, так і самим молодим людям.

Тому надзвичайно велика роль педагогів і батьків в формуванні і корекції професійних планів молоді в пошуку оптимальних шляхів впливу на молодих людей в процесі професійного становлення.

У змісті професійного становлення виділяють декілька важливих аспектів: **Психолого-педагогічний аспект** має своєю метою надання допомоги учням в усвідомленні себе активними учасниками суспільно-трудової діяльності. Це досягається шляхом визначення ролі працівників обраної професії на загальному ринку праці, у розвитку економіки країни, добробуту населення.

Медичний аспект профконсультації визначає фізичну придатність учня до професії відповідно до стану його здоров'я, а також фізіологічними особливостями організму. Також велику роль відіграє навчання методам профілактики професійних захворювань, організації здорового способу життя.

Інформаційно-ознайомчий аспект спрямований на розширення уявлень учнів про види і напрями професійної діяльності з обраної професії. Важливу роль відіграють проекти «Кодекс професійної культури» за обраною професією, де досліджується історія виникнення професії, її розвиток, досягнення кращих майстрів тощо.

Довідково-інформаційний аспект пов'язаний з конкретними відомостями про можливості одержання фахової освіти, працевлаштування, продовження навчання на вищий ступінь кваліфікації (про навчальний заклад, розташування, тривалість навчання, вимоги, можливості працевлаштування, перспективи кваліфікаційного й посадового росту).

Професійне становлення учнів відбувається в індивідуальній чи груповій бесіді з учнями, у ході практикуму «Обираємо професію», «Барометр професій», «Знайди своє місце у житті» тощо.

Новітнім методом є презентація професії.

У роботі з професійного становлення учнів активно застосовуються заочні конкурси: малюнків, фото, стінних газет, бюлетенів, плакатів, вікторини. Орієнтовна тематика: «Професія моїх батьків», «Всі професії важливі, але моя найкраща», «Ким я себе бачу в майбутньому», «Подорож до мого виробництва». Запровадження у навчальному закладі тематичного тижня дозволяє приділити більшу увагу цій проблемі.

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ

Метою екологічного виховання є формування екологічної культури учнів. В екологічному вихованні слід звернути увагу на формування ціннісного ставлення до природи: усвідомлення цінності природи в житті людини, самоцінність природи; почуття особистої причетності до збереження природних багатств, відповідальність за них, здатність гармонійно співіснувати з природою, поводитися компетентно, екологічно безпечно; критично оцінювати споживацько-утилітарне ставлення до природи; вміти протистояти проявам такого ставлення доступними способами; активно брати участь у практичних природоохоронних заходах; здійснювати природоохоронну діяльність з власної ініціативи; займатися посильним екологічним просвітництвом; формування почуття відповідальності за природу як національну і загальнолюдську цінність.

Саме формування ціннісного ставлення до природи є найважливішим виховним завданням класного керівника щодо становлення екологічної культури учнів.

Для формування в учнів екологічної культури можна застосувати: конкурс «Робінзонада», усний журнал «Сторінками Червоної книги», конференція «Біль, що не знає кордонів», вечір козацьких традицій, краєзнавчі походи, похід з елементами спортивних ігор «Зустрічаємо весну», прес-конференція «Екологічні проблеми регіону», літературний вечір «Людина і природа в поезії», екскурсії в природу, читацька конференція «Природа: джерело життя і краси», тематичні вечори «Вразливі точки екології», конкурс виробів з природного матеріалу

«Природа і фантазія», фестиваль, екологічний ринг, екологічні дебати і багато чого іншого.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Охорона природи, раціональне використання людиною її багатств – важлива загальнодержавна справа. Охорона природи – обов'язок кожної людини. Важливу роль у формуванні екологічної свідомості відіграє залучення учнів до природоохоронної діяльності: лісництва, садівництва, роботи в мисливських господарствах та ін., роботі санітарних загонів, захисту довкілля, які виявляють ступінь забруднення повітря, води, зон відпочинку; загонів для боротьби з бракон'єрами (діють при лісництвах); групи швидкої допомоги звірам та птахам у зимовий період; кутків природи в ПТНЗ.

З природоохоронною діяльністю пов'язана туристсько-краєзнавча робота з учнями, спрямована на прищеплення їм навичок правильної поведінки в місцях відпочинку, в лісах та ін.

Успіху природоохоронної діяльності сприяє й дослідницька робота учнів, під час якої вони розширюють свій екологічний світогляд, оволодівають методами дослідження природи, нагромаджують певний досвід, оволодівають навичками естетичного сприймання природи, формування гуманістичних ідеалів.

У природоохоронній діяльності можна виділити основні структурні компоненти :

I. **Інтелектуальний** – екологічні знання, які формуються в учнів під час урочної та позаурочної роботи.

II. **Операційний** – вміння та навички охорони природи, серед яких: оцінювати стан навколишнього середовища, найближчого природного оточення; правильно поводитися в конкретній ситуації; захистити навколишнє середовище від забруднень і руйнувань; пропагувати сучасні проблеми екології і охорони природи.

III. **Мотиваційний** – сукупність збуджуючих причин діяльності людини в природі. Виділяють гуманістичні, патріотичні, естетичні, економічні, санітарно-гігієнічні й пізнавальні мотиви.

Урахування у виховній роботі усіх аспектів організації природоохоронної діяльності дозволяє здійснювати повноцінне формування екологічної культури учня.

СТАТЄВЕ ВИХОВАННЯ

(ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ

У СТОСУНКАХ З ОСОБАМИ ПРОТИЛЕЖНОЇ СТАТІ)

Велика увага в наш час повинна приділятися питанням сексуального й статевого виховання, підготовці до виконання подружніх функцій, ролі батька, матері. Сексуальне виховання має розглядатися, у першу чергу, як виховання морально-здорового ставлення чоловіка та жінки до кохання, як до однієї з найважливіших потреб людського життя. Важливе місце у сексуальному

вихованні повинна займати проблема *збереження репродуктивного здоров'я молоді*: профілактика венеричних захворювань та сексуальних відхилень, попередження ранніх статевих стосунків, позашлюбних статевих відносин, попередження абортів.

Основними *формами* організації підготовки учнів до сімейного життя є: консультації, клуби «Молода сім'я», «Жіночий клуб»; факультативи «Знання про сім'ю», «Етика та психологія сімейного життя», доцільні етичні бесіди, диспути й дискусії, психологічні практикуми, рольові та ділові ігри, змістом яких є опрацювання готовності молоді до вступу у шлюб. Наприклад, «Громадянський шлюб. За чи проти?», «Від сім'ї іде щастя на землі», «Любов, кохання, потяг», «Правові основи сім'ї та шлюбу» і ін.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ (ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВНОЦІННОГО РОЗВИТКУ МОЛОДІ)

Традиційно матеріали, що пропагують здоровий спосіб життя акцентували увагу на відкритті можливостей для здобуття знань. Однак самих лише знань недостатньо, щоб надати можливість дітям та молоді робити здоровий вибір. Тому важливо, щоб діти та молодь мали можливість розвивати життєві навички, досліджувати стосунки та цінності у середовищі, котре дозволяє робити здоровий вибір і стимулює їх самооцінку та самоєфективність.

Художні та креативні матеріали, що пропагують здоровий спосіб життя, можуть об'єднувати розвиток життєвих навичок та дослідження ставлень і цінностей. Важливо, щоб це мало місце.

Діти та молодь, скоріше за все, розвинуть життєві навички, знання та ставлення, потрібні для прийняття здорового вибору завдяки інтерактивним навчальним методам, а не традиційним формам дидактичного навчання, таким як лекції. Це означає таку навчальну діяльність, в якій діти та молодь беруть активну участь, практикуючи різноманітні особисті та соціальні навички, що сприяє кращому засвоєнню знань та формуванню життєвих цінностей.

Ефективна пропаганда здорового способу життя не може відбуватися ізольовано у стінах закладу. Увесь заклад повинен стимулювати здоровий спосіб життя. Це означає, що всі люди у закладі — персонал, діти, батьки та педагоги, — залучені до процесу стимулювання прагнення благополуччя. Це свята здоров'я, легкоатлетичні кроси, Дні туризму, виробнича гімнастика, активні динамічні та диско перерви, розважальні змагання тощо.

ВИХОВАННЯ САНІТАРНО-ГІГІЄНІЧНИХ НАВИЧОК. ЯК ПРИВЧИТИ УЧНІВ ДО ПОРЯДКУ

Про те, як привчити дитину до наведення порядку з малих років йдеться в рекомендаціях педагогів і психологів.

Ви істотно допоможете в цьому своєму учневі, якщо встановите для цього часу який-небудь непорушний ритуал. Непогано привчити мешканців

гуртожитку готувати одяг на завтра перед сном і розкласти його в певному місці. Справа в тому, що звичні сигнали дають відчуття комфорту і безпеки, а це, в свою чергу, дозволяє їм вести себе незалежно і під гаслом "Я можу це робити сам".

Психологи виділяють кілька принципів, яких слід дотримуватися, щоб вся сім'я (КОЛЕКТИВ) засвоїла правила гуртожитку.

ПРИНЦИП 1: Живи і давай жити іншим

Правила прості: якщо ти щось взяв - поверни на місце, якщо ти щось відкрив - закрій, а якщо в будинку хтось спить - не шуми ... З дитинства необхідно привчити дитину доглядати за собою.

ПРИНЦИП 2: Тільки позитивні емоції

Знайдіть правильну мотивацію усім заходам, щоб Ваш учень сам дозрів до твердження: "Я прибираю, бо мені подобається, коли чисто".

Влаштууйте конкурси, відзначайте кращих (найохайніших, міс і містер чистота (ОХАЙНІСТЬ)).

Будь-яка дитина діяльна від природи: у ньому закладено інстинкт наслідування дорослим. Саме тому вона кидається допомагати нам чи копіювати наші дії. Якщо в цей момент він почує "Не лізь!", «Не так» або ще й образливі оцінки свого вміння (або невміння), цей порив буде припинено на корені. А потім ми дивуємося: чому він такий ледачий? Тому що ловити момент треба коли він пропонував свою невмілу допомогу.

ПРИНЦИП 3: Все треба пояснювати

Ви повинні не тільки подавати учневі хороший приклад поведінки з речами, а й пояснювати, чому ви це робите. Тільки тоді учень буде підтримувати порядок не механічно, а цілком свідомо.

Розкажіть учням про пил: вона шкідлива (в пилу живуть кліщі, які викликають алергію).

Поясніть, чому треба класти речі на місце: тому що інакше в потрібний момент ви їх не знайдете.

Чому треба залишати за собою все в тому ж вигляді, як було (закривати дверцята, не кидати відкритим тюрник зубної пасти)? Тому що інша людина теж захоче цим скористатися, і йому може бути неприємно.

ПРИНЦИП 4: Підтримувати порядок має бути легко

Зрозуміло, не потрібно надмірно романтизувати процес наведення домашньої та тілесної чистоти: справи це рутинні і навряд чи варті того, щоб класти на них життя. Тому потрібно постаратися, щоб ця необхідна частина буття була присутня у вашому житті по мінімуму. Сьогодні, на щастя, для цього є багато способів. Облаштуйте кабінет, кімнати в гуртожитку так, щоб утримувати їх в порядку було легко і приємно.

ПРИНЦИП 5: Не поспішати.

Повністю потреба в чистоті і порядку формується у людини досить пізно - вже до моменту повного дозрівання особистості (приблизно в 25 років). Майже напевно, якщо в дитинстві у дитини були закладені здорові правила гігієни та

акуратності, то, ставши дорослою, вона до них повернеться. Складність виникає з учнями із асоціальних сімей, в яких не сформовано ні стійких понять ні звичок до чистоти і охайності. Тут слід вести індивідуальну повчальну і ненав'язливу роботу. Застосовувати слід різні форми – головне щоб вони були переконливими: конкурс фото і малюнків «Охайно, чисто і приємно» і «Що означає «неохайно»?», презентаційні порівняння з Інтернету, конкурси на кращий дизайн кімнати в гуртожитку, на кращий проєкт «Моя зовнішність» тощо. В цьому віці учень (учениця) може наочно побачити різницю між наочними зразками і власним порядком.

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ВИХОВНОЇ ГОДИНИ

Виховні години є основним компонентом системи роботи класного керівника. Вони проводяться з різними виховними цілями. Їх форми й технології можуть мати безліч варіантів залежно від поставленої мети, віку учнів, досвіду класного керівника й умов навчального закладу.

Виховна година – це форма спілкування класного керівника з учнями, це розмова «по душам», це корисна інформація, необхідна вихованцям для майбутнього дорослого життя, яку не можна у повній мірі отримати на уроках, це збір колективу для вироблення плану участі групи в загально училищних заходах.

Таким чином, виховні години, що проводяться у системі, привчають учнів вбачати за своїми діями та вчинками їх місце в колективі, розвивають у них здатність до осмислення життєвих явищ, усвідомлену соціальну спрямованість своєї життєдіяльності.

Тематика виховних годин може бути різноманітною, й отже не існує меж для педагогічної творчості класного керівника щодо форми проведення виховної години. Також неможливо заздалегідь передбачити всі проблеми в групі і включити їх обговорення до плану виховної роботи, що привносить в проведення виховної години завжди елемент новизни, непередбачуваності.

На превеликий жаль, частина класних керівників вважає, що виховна година – це час для нотацій вчителя по відношенню до учнів за їх навчання та поведінку, забуваючи, що виховна година, як основна форма роботи класного керівника згрупою, повинна реалізовувати свої функції, мати чітко визначену мету.

Сучасні класні керівники використовують різні форми проведення виховних годин, доцільно чергують і впроваджують найрізноманітніші методи виховання. Сьогодні в арсеналі сучасного класного керівника рольові ігри, народні свята, бесіди, диспути, дискусії, учнівські референдуми, учнівські збори, прес-діалоги, вікторини, екскурсії, зустрічі з цікавими людьми, КВК, конкурси, практикуми, години поезії, читацькі конференції, дні іменинника, аукціони ідей тощо.

При всій розмаїтості тематики та форм проведення виховні години можна систематизувати таким чином: виховна година – організована як спосіб

колективного планування групової або загальноучилищної справи; виховна година – як спосіб розв’язання можливого конфлікту; виховна година – запланована, для підведення підсумків, наприклад, успішності за семестр; виховна година – як бесіда з психолого-педагогічних проблем учнів; система виховних годин для реалізації визначеної освітньої програми: людина і суспільство, людина і пізнання світу, людина і природа, народна культура і духовність, струни душі в моїй професії тощо.

В ПТНЗ в основному проводяться тематичні виховні години, до них заздалегідь готуються самі учні. При плануванні та обранні теми, змісту та доцільної методики проведення класних годин слід враховувати:

- . пріоритетні напрямки виховної роботи в сучасних умовах (через реалізацію Програми виховання);
- . рівень розвитку учнів, їх вікові та психологічні особливості;
- . захоплення, інтереси, потреби учнів та їх батьків;
- . необхідність засвоєння учнями духовних надбань рідного народу – мови, культури, традицій, звичаїв тощо;
- . профіль професійного навчання учнів.

Актуальними є програми:

- . «Пізнай себе» – теоретичні і тренінгові заняття з прикладної психології, бесіди про закономірності психіки і поведінки людини.
- . «Знайди себе» – бесіди з професійного становлення.
- . «Спілкування і етикет» – цикл виховних ситуацій, рольових ігор де розкриваються секрети про те, як спілкуватися з людьми.
- . «Права громадянина і людини» – відомості із Декларації про права людини, Конвенції про права дитини та інші.
- . «Ази ринкової економіки» – основи підприємницької діяльності: як почати власну справу? Як скласти бізнес-план? Як розрахувати бюджет сім’ї? та ін.
- . «Основи сімейного світу» – як створити щасливу сім’ю?
- . «Навчись управляти собою» – знання про методи, способи, прийоми саморегуляції і самоуправління.

Ефективність виховної години, в якій би формі вона не проводилась, визначається якістю її змісту, ступенем всебічності її підготовки.

Визначення виховної мети і завдань є найголовнішим початком продуманого виховного заходу. Далі класний керівник повинен приділити увагу підбору методів, що відповідають поставленим завданням, а також усвідомленню місця заходу в системі роботи з даним колективом дітей. У цьому, насамперед, проявляється комплексний підхід до виховання. Тому, важливо заздалегідь якомога повніше виявити виховні можливості наміченої справи, встановити зв'язок між даним заходом і іншими складниками в системі діяльності з виховання учнів.

МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ УЧНІВСЬКИХ ЗБОРІВ

Учнівські збори – це керівний орган учнівського колективу класу, одна з основних організаційних форм роботи класного керівника з учнями групи.

Мета зборів – розвиток учнівського самоврядування, згуртування первинного колективу, формування громадської думки, залучення всіх учнів до організаторської діяльності.

Головне завдання зборів – привчати учнів говорити, відстоювати і аргументовано доводити свою думку, поважати погляди інших, вести дискусію тощо.

Учнівські збори можуть носити найрізноманітніший характер, стосуватися різних сторін діяльності класного колективу. Найчастіше вони присвячуються повсякденному життю групи, як наприклад, організації допомоги кому-небудь з учнів, обговоренню заходів з поліпшення успішності і зміцнення дисципліни всієї групи, підготовці до якого-небудь культурно-масового заходу, випуску журналу, підсумкам навчання за чверть або рік тощо. Особливе значення мають ті учнівські збори, які присвячуються хвилюючим питанням сучасності, визначним історичним подіям, питанням морального виховання.

Потрібно домагатися того, щоб питання, які розглядаються на зборах, були близькі дітям, зрозумілі їм, цікавили їх. Класний керівник на учнівських зборах не є їх безпосереднім керівником, його *повноваженість* обмежена колом прав:

- брати участь в роботі класних зборів із правом одного голосу;
- надавати методичну допомогу організаторам зборів, не підмінюючи їх в роботі;
- володіти ініціативою складання і внесення в порядок денний учнівських зборів питань, пов'язаних із життям учнівського колективу;
- всебічно підтримувати громадську і творчу ініціативу, активність учнів, їх самостійність не впливаючи безпосередньо на прийняття рішень.

При *підготовці до зборів* педагогу слід чітко уявити їх мету, шляхи здійснення цієї мети і педагогічну цінність наміченого заходу. Після цього продумується порядок денний зборів, який обговорюється активом групи та оголошується заздалегідь учнівському колективу.

Проведення зборів. Збори відкриває староста групи. Відкритим голосуванням обирається голова і секретар зборів. Після затвердження порядку денного слово надається доповідачеві, особам, наміченим для виступів, і всім бажаючим виступити. У процесі проведення зборів слід забезпечити повну самостійність учнів, їх ініціативність, розуміння суті питань, що розглядаються на зборах, їх громадське значення. На зборах, крім обговорення намічених справ, або підведення підсумку вже зробленого учнівським колективом, можуть й повинні вирішуватися питання заохочення або стягнення з окремих учнів.

В кінці зборів класний керівник робить підсумки, ставить перед колективом групи певні практичні завдання.

Збори *закінчуються* прийняттям конкретних рішень, які вносяться в протокол.

Тематика учнівських зборів може бути різноманітною: «Чи вважаєш ти навчання суспільним боргом?», «Чи навчаєшся відповідно до здібностей?», «Хто

заважає нам отримувати знання?», «Підсумки роботи активу групи», «Справи, які ми обираємо», «Моя громадянська позиція», «Один за всіх, всі – за одного».

Важливим етапом у проведенні класних зборів є їх **аналіз**, який класний керівник здійснює після їх проведення.

Схема аналізу учнівських зборів:

1. Чи є актуальною тема зборів?
2. Які конкретні завдання, проблеми вирішували збори?
3. Хто і як їх готував? Яка документація (доповідь, виступи, проект рішення) була підготовлена до зборів ?
4. Чи відповідали доповідь та виступи темі зборів?
5. Оцінка проекту рішення зборів.
6. Роль класного керівника в ході підготовки і проведення зборів.
7. Результативність зборів.

Значну користь може принести використання анкет з вивчення стану проблеми сформованості найважливіших громадянських якостей учнів.

ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ КОЛЕКТИВНИХ ТВОРЧИХ СПРАВ

Чинне місце у системі виховної роботи з учнівською молоддю займають колективні творчі справи (КТС). Їх головним організатором підготовки і проведення є класний керівник.

Колективна **творча** тому, що на кожній стадії здійснення усі вихованці разом з вихователем мають змогу виявити свої творчі можливості у пошуку засобів, методів, прийомів, які б забезпечили її успіх.

Виділяють такі види КТС: *суспільно-політичні, трудові, пізнавальні, художньо-естетичні, спортивно-оздоровчі*.

Суспільно-політичні КТС морально-політичний досвід виховує в учнів громадянське ставлення до суспільних подій, до життя країни в минулому і теперішньому.

Трудові КТС виховують громадянське ставлення до праці, її культури, до своєї професії, поваги до людини праці, до різних форм власності, матеріальних багатств суспільства.

Пізнавальні КТС – виховання громадського ставлення до таких сторін життя, які недостатньо вивчені, повні загадок і таємниць, потребують свого розкриття шляхом колективного пошуку, а також пізнавальної діяльності.

Художньо-естетичні КТС – розвиток в учнів художньо-естетичних поглядів, дійового інтересу до різних видів мистецтва і потреб в них, уміння і навичок художньої творчості.

Спортивно-оздоровчі КТС – виховання у дітей свідомого ставлення до фізичної культури, спортивно-оздоровчої сторони життя нашого суспільства і народів інших країн, до себе як до здорових і загартованих людей: «Веселі старт», весела спартакіада, похід і тощо.

Організаційні КТС – виховання організаторських можливостей вчителів у співдружності з дітьми. Це: газета-блискавка, день народження колективу, колективне планування, колективне обговорення зробленого.

Можна надати орієнтовані форми діяльності колективу та відповідні КТС.

Організаторська діяльність колективу:

- . гра «Лідер» – вибори в групі («Квітка з семи пелюстків»);
- . ділова гра «Програма» (як скласти програму діяльності групи);
- . колективне планування («Ми прогнозуємо своє майбутнє завтра»);
- . конкурс між мікро-групами на кращу пропозицію до плану;
- . анкета–скарбничка («Хочу, щоб було так»), або («Думаю, мрію, пропоную»);
- . випуск газет-блискавок з питаннями-завданнями та скарбничкою пропозицій;
- . аналіз розвідки корисних справ;
- . захист проектів «Наша група у 20.. р», колективного проекту авторської школи;
- . вибори градоначальника;
- . подорож в небувалі країни;
- . ЛНП (лабораторія невирішених проблем);
- . творча естафета–знайомство учнівських колективів;
- . збір «Розкажи мені про себе»;
- . збір-знайомство «Естафета улюблених занять»;
- . інструктивно-методичний збір «Як повести за собою»;
- . гра-змагання «Знання та уміння знайдуть собі застосування».

Суспільно-гуманістична діяльність:

- . прес-конференція;
- . політичний турнір;
- . економічний вісник;
- . гра естафета «Економіка і ми»;
- . гурток «Юний менеджер»;
- . клуб юних парламентарів.
- . економічна гра «Юніор-бізнес»;
- . фондова біржа ПТНЗ;
- . кінолекторій «Проблемний екран»;
- . клуб спілкування.

Пізнавальна діяльність

- . день пізнавальних ігор (зміст: куток пізнавальних ігор; кімната таємниць і загадкових явищ; академія невідомих наук; складання тлумачного словника за певним принципом; розробка кросвордів; відкриття музею);
- . захист фантастичного проекту на тему «Людина 3000-го року», «Міжгалактичне спілкування», «Роботи і техніка», «Школа майбутнього»;
- . КТС «Робінзонада»;
- . фестиваль мальованих фільмів пізнавальної тематики;
- . прес-конференція «За сторінками твоїх підручників»;
- . усний журнал «За сторінками улюбленого журналу»;

- . конкурс «Захист улюбленої газети»;
- . подорож в читай-місто;
- . подорож у світ моєї професії;
- . аукціон знань;
- . турніри ерудитів і знавців;
- . аукціон «Народна мудрість про природу»;
- . вечори цікавої науки;
- . інтелектуальний хокей.

Ціннісно-орієнтаційна діяльність

- . анкета «Портрет моєї групи» та її аналіз;
- . анкета «Твої захоплення»;
- . вечір творчого портрету.
- . клуб «Етикет не секрет»;
- . клуби спілкування: «Дзеркало», «Подружка», «Покликання»;
- . клуби «Пізнай себе», «Нема меж удосконаленню»;
- . ігри-тренінги з культури спілкування;
- . психологічний практикум;
- . турніри лицарів;
- . турніри майбутніх сімей;
- . диспут «Що означає бути відповідальним за кохану людину?»;
- . круглий стіл «Сучасне звучання проблеми «батьки і діти»»;
- . круглий стіл «Дорослі і ми»;
- . подорож в світ професії від а до я;
- . гра «словничок професійних слів»;
- . збір-розмова «Себе як в дзеркалі я бачу»;
- . захист проекту «Заклад співробітництва»;
- . педагогічна олімпіада для старшокласників «Відкрий в собі талант»;

Художньо-творча діяльність

- . конкурс творців екологічних казок;
- . конкурс художників-графіків природоохоронного плакату;
- . турнір художників «Співавтор-природа»;
- . конкурс фітодизайнерів «Фантазія осені», «Зимові сюжети», «Природа: майстерність, фантазія!»;
- . КВК, що розкриває проблеми взаємовідносин людини і природи;
- . конкурс осінній бал;
- . конкурс-захист «Пори року»;
- . конкурс-дискусія «Мої музичні захоплення»;
- . аукціон знань про сучасну естраду;
- . музичний ринг;
- . вечір авторської пісні «Візьми гітару»;
- . фестиваль мистецтв;
- . фольклорний фестиваль «Всі ігри будуть у нас в гостях»;
- . виставка «Світ моїх захоплень»;

- . пісенний аукціон;
- . турнір знавців театру;
- . театральний КВК;
- . конкурс «Козацькому роду нема переводу»;
- . перекличка телестудій;
- . конкурс «Посміхніться, джентльмени»;
- . гуморина-20....;
- . вечір «І пробуджується поезія в мені».

Спортивна діяльність

- . свято «Сила-грація»;
- . туристична естафета;
- . весела зимова спартакіада;
- . спортивно-туристична гра «Слідопит»;
- . конкурси «Кращий бігун, кращий стрибун, кращий пловець всяк молодець»;
- . подорож «Будь здоров»;
- . походи вивчення рідного краю «Туристичними стежками»;
- . свято «Тато, мама, я – спортивна сім'я».

Трудова діяльність

- . розвідка корисних справ;
- . ательє добрих послуг;
- . майстерня з виготовлення сувенірів;
- . училищний кооператив;
- . день підприємництва (перед дітьми поставлено завдання – заробити гроші для оплати екскурсійної поїздки, виїзду в театр. Кожна група повинна продумати, організувати і провести свою колективну творчу справу, яка принесла б їй фінансову вигоду. Це може бути: робота кафе, ігротека, спектаклі, концерти, відкриття філіалу Арбату, робота студії звукозапису Орфей);
- . атака праці (прибирати територію від снігу, листя і т.д., прикрасити будівлю, посадити квіти);
- . десант – вихід чи виїзд добровольців на допомогу іншим колективам і організаціям в будь-якій важливій справі.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ГУРТКІВ І СЕКЦІЙ

Гурток як форма проведення позакласного заняття дає можливість застосовувати найрізноманітніші засоби і форми роботи для вдосконалення комунікації, розкриття творчих можливостей учнів.

Першим завданням в організації гурткової роботи є зацікавлення в роботі гуртка. Отже презентація може бути різноманітною: показ (виставка) виробів, екскурсія за матеріалами роботи попередніх гуртківців, Інтернет-подорож тощо. Учнів слід зацікавити, показати (майстер-клас) технологію виготовлення або інших дій і виявити потенційних учасників. Ні в якому разі не слід агітувати тиском. Учень, якому сподобалася участь в роботі гуртка, обов'язково розповість товаришам і тим самим зробить рекламу.

Наступне завдання базується на віковій психології учнів: їм хочеться побачити результати власної праці терміново. Отже, на перших заняттях продумуйте подетальний розподіл участі кожного для того, щоб під кінець засідання гуртка утворився певний відчутний результат.

Учнів, які вільно володіють технікою дій слід спрямувати на більш складний проект, а «новачки» забезпечують цей проект тими технологіями, якими володіють. Таким чином і «новачки» відчувають себе причасними до значущих проектів, і справа є колективною, і відношення в групі гуртківців складаються молодіжно-діловими.

Обов'язково слід проводити аналіз роботи кожного учня на кожному занятті. При чому слід дотримуватися правил:

- говорити лише позитив;
- слабкі сторони окремих гуртківців одразу підкріпляти більш сильними учнями для спільної праці, або надавати індивідуальні практичні консультації;
- презентація результатів роботи гуртка обов'язково повинна проводитися на широкий загал, де всі можуть оцінити роботу гуртка і гуртківців (на роботах обов'язково стоять прізвища виконавців);
- слід проводити «посиденьки» гуртківців за чаєм, біля вогнища тощо, де вони розкриваються і психологічно налаштовуються на позитив.

СТВОРЕННЯ УМОВ НАВЧАННЯ ТА ПРОЖИВАННЯ ДІТЕЙ ПІЛЬГОВОЇ КАТЕГОРІЇ

Діти пільгової категорії є найвразливішою категорією, тому особливу увагу слід приділяти в створенні умов їх навчання і проживання. Адже більшість з них не має уяви про домашній побут (в сім'ї не було, а в інтернаті усе «заколективізовано»).

Тож під час поселення до гуртожитку спершу слід звернути увагу учнів на мінімальний необхідний набір побутових речей в самотійному житті в гуртожитку чи домівці. Обговорити з учнями правила користування ними.

Для цих учнів (і навіть для учнів з сімей) з метою адаптування в соціумі слід частіше проводити бесіди з питань організації побуту, організації домашнього дозвілля, найпростішого дизайну кімнати тощо.

Під час чергувань в гуртожитку слід планувати приготування найпростіших страв, практикуми з прання, прасування одягу, щоденного та генерального прибирання, посильного ремонту одягу, меблів тощо.

«Домашня академія», якщо вона цікаво організована, може бути гуртковою чи клубною справою. До неї долучаються усі бажаючі, ведуться пошуки цікавої і корисної інформації, апробуються на практиці. Подібні «практики» закінчуються чаюванням, вечерею, переглядом фільму, концерту, просто бесідою «по домашньому».

Класифікація форм виховної роботи

Схема підготовки та проведення виховного заходу

Навчально-методичне видання

Киба Надія Василівна

**На допомогу молодому класному керівнику та майстру
виробничого навчання**

(методичні рекомендації)

За редакцією Василенка В.М.
Комп'ютерний текст Бабенко М.М.
Коректор Єгоркіна О.Ф.

Наша адреса

Навчально-методичний центр
професійно-технічної освіти у Дніпропетровській області
49006, м. Дніпропетровськ, пр.. Пушкіна, 36,
Тел./факс (056)31-25-82, 31-85-26, 32-08-97
сайт: nmc-pto.dp.ua E-mail: onmc2004@ua.fm, onmc@3g.ua